Зміст

До читачів 3

Вступ 4

Глава 1. **Основи теорії держави і права** 5
§ 1. Поняття і походження правознавства — вчення про державу і право 5
§ 2. Теорія держави і права в системі юридичних наук 6
§ 3. Об'єкт і предмет загальної теорії держави і права 7
§ 4. Поняття, суть і види соціальної влади 8
§ 5. Поняття і визначення типу і видів держави 11
§ 6. Виникнення (походження) держави 15
§ 7. Поняття, основні ознаки і визначення держави. Форми держави 16
§ 8. Виникнення і реалізація ідеї правової держави (або панування права) 18
§ 9. Поняття, основні ознаки і визначення правової держави 19
§ 10. Держава і громадянське суспільство 21
§ 11. Принцип єдності і розподілу державної влади 22
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань 25

Глава 2. **Основи теорії права** 27
§ 1. Поняття і види соціальних норм. Правові норми у системі соціальних норм. Право і мораль 27
§ 2. Функції права 30
§ 3. Правотворчість. Ознаки і види правотворчості 32
§ 4. Поняття і структура законодавчого процесу 33
§ 5. Види і загальна характеристика нормативних актів 35
§ 6. Індивідуальні правові акти 38
§ 7. Систематизація правових актів 39
§ 8. Правове регулювання. Галузі права та правові інститути 41
§ 9. Поняття і структура правової норми 47
§ 10. Види правових норм 49
§ 11. Тлумачення правових норм 51
§ 12. Реалізація правових приписів 52
§ 13. Поняття, склад і види правовідносин 55
§ 14. Загальна характеристика суб'єктів правовідносин 57
§ 15. Об'єкти правовідносин 59
§ 16. Зміст правовідносин. Підстави їх виникнення та припинення 60
§ 17. Поняття дисципліни, правопорядку і законності 64
§ 18. Законність і справедливість 65
§ 19. Правосвідомість 66
§ 20. Поняття і ознаки правопорушення 68

§ 21. Склад правопорушення ... 69
§ 22. Види правопорушень ... 71
§ 23. Поняття та ознаки юридичної відповідальності ... 72
§ 24. Мета, принципи, підстави юридичної відповідальності ... 74
§ 25. Види юридичної відповідальності ... 77
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань ... 80

***Глава 3.* Основи історії держави і права України** ... 84
§ 1. Рабовласницькі держави на теренах України ... 84
§ 2. Держава і право Київської Русі (друга половина IX — початок XIV ст.) ... 85
§ 3. Держава і право України литовсько-польської доби (друга половина XIV—середина XVII ст.) ... 88
§ 4. Правова система Гетьманської України (друга половина XVII—XVIII ст.). Запорозька січ ... 90
§ 5. Держава і право України у складі Російської та Австро-Угорської імперій (кінець XVIII — початок XX ст.) ... 93
§ 6. Відродження української національної державності та права (1917—1920 рр.). Українська Народна Республіка, Центральна Рада, Українська Держава, Українська народна республіка доби Директорії, Західно-Українська Народна Республіка ... 97
§ 7. Становлення держави і права радянської доби ... 103
§ 8. Держава і право УРСР у роки Другої світової війни ... 108
§ 9. Радянська державність і право в Україні (1945—1991 рр.) ... 111
§ 10. Формування держави і правової системи в незалежній Україні ... 115
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань ... 118

***Глава 4.* Основи конституційного права України** ... 120
§ 1. Поняття і загальна характеристика конституційного права та конституційно-правових відносин ... 120
§ 2. Загальна характеристика конституції як джерела права ... 124
§ 3. Історичний аспект розвитку українського конституціоналізму та передумови прийняття і загальна характеристика Конституції України ... 126
§ 4. Особливості внесення змін до Конституції України ... 128
§ 5. Державний лад України ... 129
§ 6. Громадянство України ... 131
§ 7. Політика України у сфері використання мов ... 134
§ 8. Національна політика України ... 136
§ 9. Міжнародні відносини України ... 138
§ 10. Поняття і загальна характеристика прав і свобод людини і громадянина. Гарантії та механізми захисту прав і свобод ... 139
§ 11. Право на освіту ... 145
§ 12. Право на соціальний захист ... 147
§ 13. Право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські об'єднання ... 148
§ 14. Право на захист ... 152

§ 15. Право на звернення ... 155
§ 16. Право на свободу світогляду і віросповідання ... 159
§ 17. Військовий обов'язок громадян ... 159
§ 18. Верховна Рада України — єдиний законодавчий орган ... 165
§ 19. Правовий статус народного депутата України ... 167
§ 20. Президент України ... 171
§ 21. Органи державної виконавчої влади України ... 175
§ 22. Місцеве самоврядування в Україні ... 181
§ 23. Поняття і загальна характеристика виборчої системи ... 185
§ 24. Особливості виборів народних депутатів України ... 195
§ 25. Особливості виборів Президента України ... 197
§ 26. Особливості місцевих виборів ... 200
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань ... 204

***Глава 5.* Основи адміністративного права України** ... 207
§ 1. Поняття, предмет, метод і завдання адміністративного права ... 207
§ 2. Система та джерела адміністративного права ... 209
§ 3. Адміністративно-правові норми, їх особливості ... 210
§ 4. Адміністративно-правові відносини, їх об'єкт, суб'єкт, особливості та класифікація ... 214
§ 5. Поняття державного управління ... 215
§ 6. Принципи, функції і методи державного управління ... 217
§ 7. Поняття органу державного управління, його ознаки. Система органів державного управління ... 220
§ 8. Поняття, зміст та принципи державної служби. Статус державного службовця ... 222
§ 9. Державне управління економікою ... 224
§ 10. Державне управління в соціально-культурній сфері ... 226
§ 11. Державне управління в адміністративно-політичній сфері ... 227
§ 12. Загальна характеристика Кодексу України про адміністративні правопорушення ... 229
§ 13. Поняття адміністративного правопорушення ... 230
§ 14. Види адміністративних правопорушень ... 232
§ 15. Поняття адміністративної відповідальності. Відповідальність неповнолітніх ... 232
§ 16. Види адміністративних стягнень ... 233
§ 17. Органи (посадові особи), які розглядають справи про адміністративні правопорушення. Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення ... 235
§ 18. Провадження у справах про адміністративні правопорушення ... 236
§ 19. Адміністративне судочинство. Юрисдикція адміністративних судів 237
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань ... 238

***Глава 6.* Основи фінансового права** ... 240
§ 1. Поняття про фінансову діяльність держави та фінансову систему 240
§ 2. Загальні уявлення про предмет, метод, завдання та систему фінансового права. Фінансові правові відносини ... 241

§ 3. Державні органи, що керують фінансовою діяльністю. Організація фінансового контролю ... 243
§ 4. Державний бюджет України. Бюджетне право ... 244
§ 5. Бюджетний устрій України ... 245
§ 6. Бюджетний кодекс України. Бюджетний процес ... 246
§ 7. Поняття і види державних доходів ... 248
§ 8. Неподаткові доходи ... 249
§ 9. Податкова система України ... 250
§ 10. Податок на прибуток підприємств ... 251
§ 11. Податок на доходи фізичних осіб ... 252
§ 12. Податок на додану вартість ... 253
§ 13. Правові основи митного регулювання ... 253
§ 14. Поняття державних витрат та бюджетного фінансування ... 253
§ 15. Порядок звітування про використання державних коштів ... 255
§ 16. Правове регулювання грошового обігу в Україні. Закон України «Про банки і банківську діяльність» ... 255
§ 17. Правові основи кредитування ... 256
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань ... 257

***Глава 7.* Основи цивільного права** ... 259
§ 1. Цивільне право України: поняття і система ... 259
§ 2. Поняття та структура цивільного законодавства ... 263
§ 3. Цивільні правовідносини ... 265
§ 4. Суб'єкти цивільного права ... 268
§ 5. Об'єкти цивільного права ... 278
§ 6. Правочини як підстави виникнення цивільних правовідносин ... 283
§ 7. Захист цивільних прав ... 287
§ 8. Строки та терміни. Позовна давність ... 288
§ 9. Цивільно-правова відповідальність ... 290
§ 10. Право власності та інші речові права ... 293
§ 11. Зобов'язальне право ... 304
§ 12. Спадкування ... 330
§ 13. Право інтелектуальної власності ... 334
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань ... 338

***Глава 8.* Основи господарського права України** ... 341
§ 1. Поняття та загальна характеристика господарського права і господарських правовідносин ... 341
§ 2. Джерела господарського права. Загальна характеристика Господарського кодексу України ... 344
§ 3. Підприємництво в Україні: поняття, суб'єкти, обмеження, дерегуляція ... 347
§ 4. Державна реєстрація суб'єктів господарювання ... 350
§ 5. Підприємства в Україні: поняття, види, порядок створення ... 352
§ 6. Господарські товариства: поняття, види ... 355
§ 7. Об'єднання підприємств ... 358
§ 8. Фізична особа—підприємець ... 360

§ 9. Поняття, види та функції господарського договору 361
§ 10. Особливості правового регулювання окремих видів господарської діяльності 364
§ 11. Захист прав суб'єктів господарської діяльності 369
§ 12. Господарські правопорушення: поняття і види 370
§ 13. Поняття та особливості господарсько-правової відповідальності 372
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань 374

***Глава 9.* Основи сімейного права України** 376
§ 1. Загальні уявлення про предмет, метод і завдання сімейного права 376
§ 2. Система та джерела сімейного права. Сімейно-правові норми, їх особливості 377
§ 3. Сімейно-правові відносини,їх об'єкт, суб'єкт та особливості 379
§ 4. Законодавство про шлюб та сім'ю України, його загальна характеристика 379
§ 5. Шлюб. Умови і порядок укладення шлюбу 381
§ 6. Шлюбний договір. Особисті і майнові права та обов'язки подружжя 382
§ 7. Недійсність шлюбу 383
§ 8. Припинення шлюбу 384
§ 9. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей. Аліменти 385
§ 10. Поняття опіки та піклування 387
§ 11. Призначення та зняття опіки та піклування 389
§ 12. Усиновлення 390
§ 13. Патронат над дітьми 392
§ 14. Захист материнства та дитинства у міжнародному праві та законодавстві України 393
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань 394

***Глава 10.* Основи житлового права України** 396
§ 1. Загальні уявлення про предмет, метод і завдання житлового права 396
§ 2. Житлово-правові відносини, їх об'єкт, суб'єкт 397
§ 3. Конституція України про право на житло. Житловий кодекс України 398
§ 4. Види житлового фонду 399
§ 5. Порядок забезпечення громадян житлом 400
§ 6. Умови надання житла. Користування жилим приміщенням 401
§ 7. Договір найму (оренди) жилого приміщення 402
§ 8. Права та обов'язки власника (наймодавця)та наймача жилого приміщення 403
§ 9. Приватизація житла. Закон України «Про приватизацію державного житлового фонду» 405
§ 10. Організація та діяльність житлово-будівельних кооперативів 406
§ 11. Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку 408
§ 12. Особливості укладення договору купівлі-продажу жилого приміщення 409

§ 13. Договір обміну жилими приміщеннями 410
§ 14. Кримінальна відповідальністьза правопорушення у житловій сфері 412
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань 412

Глава 11. **Основи трудового права України** 414
§ 1. Предмет та метод трудового права 414
§ 2. Поняття та види джерел трудового права 417
§ 3. Поняття та класифікація суб'єктів трудового права 418
§ 4. Поняття та ознаки трудових правовідносин 420
§ 5. Загальна характеристика колективних договорів та угод 422
§ 6. Загальна характеристика законодавства про зайнятість населення 424
§ 7. Поняття, сторони та зміст трудового договору 426
§ 8. Поняття та види робочого часу 437
§ 9. Поняття та види часу відпочинку 441
§ 10. Поняття і структура заробітної плати 444
§ 11. Трудова дисципліна та способи її забезпечення 447
§ 12. Поняття, підстави та умови матеріальної відповідальності сторін трудового договору 451
§ 13. Поняття охорони праці та державна політика у цій сфері 454
§ 14. Поняття трудових спорів, їх види та причини виникнення 456
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань 462

Глава 12. **Правові основи соціального захисту в Україні** 465
§ 1. Конституційне право на соціальний захист. Поняття та види соціального забезпечення 465
§ 2. Основи пенсійного забезпечення в Україні. Загальна характеристика Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. 466
§ 3. Особливості соціального захисту окремих категорій громадян 468
§ 4. Поняття та види допомоги 470
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань 471

Глава 13. **Основи земельного права** 473
§ 1. Земельний фонд України 473
§ 2. Земельна реформа в Україні 473
§ 3. Предмет, метод і завдання земельного права 474
§ 4. Земельний кодекс України як джерело земельного права України. Норми земельного права, їх особливості 475
§ 5. Земельно-правові відносини, їх об'єкт, суб'єкт та особливості 476
§ 6. Форми власності на землю України. Приватна власність на землю 476
§ 7. Приватизація земельних ділянок 478
§ 8. Поняття землекористування 479
§ 9. Право земельного сервітуту 480
§ 10. Особливості оренди землі та орендна плата за землю 481
§ 11. Плата за землю 482
§ 12. Застава землі. Поняття іпотеки 483
§ 13. Порядок вирішення земельних спорів 484

§ 14. Поняття аграрного права ... 485
§ 15. Правове регулювання аграрних відносин ... 485
§ 16. Закон України «Про фермерське господарство» ... 487
§ 17. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» ... 488
§ 18. Закон України «Про особисте селянське господарство» ... 489
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань ... 490

***Глава 14.* Основи екологічного права** ... 492
§ 1. Предмет, метод та завдання екологічного права. Екологічне законодавство ... 492
§ 2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» ... 493
§ 3. Права та обов'язки природокористувачів ... 495
§ 4. Екологічні права та обов'язки громадян ... 496
§ 5. Право власності на природні об'єкти ... 497
§ 6. Закон України «Про екологічну експертизу» ... 498
§ 7. Форми екологічної експертизи ... 499
§ 8. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення: поняття, зміст, функції ... 501
§ 9. Земельний кодекс України ... 502
§ 10. Лісовий кодекс України ... 503
§ 11. Водний кодекс України ... 504
§ 12. Закон України «Про тваринний світ» ... 505
§ 13. Червона книга України ... 506
§ 14. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» ... 507
§ 15. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» ... 508
Запитання і завдання для самостійної перевірки знань ... 509

***Глава 15.* Основи цивільного та господарського процесу** ... 510
§ 1. Поняття цивільного процесу ... 510
§ 2. Особливості позовного провадження ... 516
§ 3. Апеляційне та касаційне провадження ... 518
§ 4. Господарський процес ... 520
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань ... 523

***Глава 16.* Основи кримінального права України** ... 525
§ 1. Основні поняття і система кримінального права України ... 525
§ 2.Функції, завдання та принципи кримінального права ... 528
§ 3. Поняття та ознаки злочину ... 532
§ 4. Співучасть у злочині ... 537
§ 5. Підстави кримінальної відповідальності ... 540
§ 6. Поняття та види обставин, що виключають злочинність діяння ... 541
§ 7. Поняття кримінального покарання ... 544
§ 8. Злочини проти основ національної безпеки України ... 551
§ 9. Злочини проти життя та здоров'я особи ... 552
§ 10. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина ... 554

§ 11. Злочини проти власності ... 556
§ 12. Злочини проти громадської безпеки, довкілля, громадського порядку та моральності ... 558
§ 13. Злочини у сфері господарської діяльності ... 562
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань ... 563

***Глава 17.* Основи кримінального процесу** ... 566
§ 1. Предмет, метод, завдання та особливості кримінально-процесуального права ... 566
§ 2. Досудове розслідування ... 573
§ 3. Судовий розгляд ... 576
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань ... 581

***Глава 18.* Засади правосуддя, правоохоронної та правозахисної діяльності** ... 582
§ 1. Правосуддя і судочинство в Україні ... 582
§ 2. Система судоустрою України ... 583
§ 3. Конституційний Суд України ... 585
§ 4. Поняття правоохоронної діяльності. Її ознаки ... 589
§ 5. Органи прокуратури. Напрями діяльності ... 591
§ 6. Національна поліція України ... 592
§ 7. Національне антикорупційне бюро України та Державне бюро розслідувань ... 595
§ 8. Державна фіскальна служба ... 596
§ 9. Служба безпеки України ... 596
§ 10. Інші правоохоронні органи України ... 598
§ 11. Органи з виявлення та розслідування злочинів ... 601
§ 12. Поняття правозахисної діяльності ... 603
§ 13. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини ... 605
§ 14. Юстиція України ... 606
§ 15. Нотаріат в Україні ... 607
§ 16. Адвокатура в Україні ... 609
Запитання та завдання для самостійної перевірки знань ... 612

***Замість післямови.* Основи юридичної деонтології** ... 614

Перелік рекомендованої літератури ... 620